

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.25>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ СПІЛЬНИХ СЛІДЧИХ ГРУП

Лук'янчук Ю.Л.,

заступник керівника підрозділу детективів,

Національне антикорупційне бюро України

ORCID: 0009-0002-7430-4472

email: Lukianchuk.PhD@gmail.com

Лук'янчук Ю.Л. Адміністративно-правові основи діяльності міжнародних спільних слідчих груп.

На сучасному етапі глобалізації та стрімкого поширення транснаціональної організованої злочинності особливої актуальності набуває проблема ефективної взаємодії правоохоронних органів різних держав у сфері протидії злочинам міжнародного характеру. Однією з ключових форм такої співпраці виступають міжнародні спільні слідчі групи (Joint Investigation Teams, JITs), створення та функціонування яких регламентується відповідними міжнародними та національними правовими актами. В умовах сучасних безпекових викликів та збройної агресії проти України, залучення українських правоохоронців до діяльності таких груп набуває особливого значення.

Сьогодні важливим є підвищення ефективності розслідувань злочинів, зокрема тих, що мають транснаціональний характер та вимагають спільного збору доказової бази, оперативного обміну інформацією та координації дій між компетентними органами різних держав. Участь України в діяльності JITs є важливою складовою її інтеграції в європейський правовий простір і підтверджує прагнення держави до ефективної реалізації міжнародних зобов'язань у сфері кримінального правосуддя.

У статті досліджено адміністративно-правові засади створення та функціонування міжнародних спільних слідчих груп, механізми координації між державами-учасницями, форми взаємодії та обміну інформацією, а також правовий статус учасників таких груп. Особливу увагу приділено аналізу міжнародних нормативно-правових актів, таких як Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, а також національному законодавству України, зокрема, положенням Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях» та іншим нормативним актам.

Окремо розглянуто участь України у діяльності JITs, створених спільно з державами-членами Європейського Союзу, Міжнародним кримінальним судом та іншими міжнародними партнерами з метою розслідування тяжких злочинів, скоєних на території України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. У цьому контексті підкреслюється важливість міжнародної солідарності та консолідації зусиль демократичних держав у забезпеченні ефективного розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та актів геноциду.

Створення та ефективне функціонування JITs є не лише засобом оперативного розслідування складних злочинів, а й інструментом зміцнення міжнародної правової системи, посилення довіри між державами та забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності за найтяжчі злочини. Перспективи удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності JITs пов'язані з необхідністю гармонізації законодавства, зміцнення інституційної спроможності правоохоронних органів та посилення міжнародного співробітництва у сфері кримінальної юстиції.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, правове забезпечення, правова відповідальність, транснаціональна організована злочинність, спільні слідчі групи, міжнародне співробітництво.

Lukianchuk Y.L. Administrative and legal framework for the activities of international joint investigation teams.

At the current stage of globalization and the rapid spread of transnational organized crime, the issue of effective interaction between law enforcement agencies of different states in combating crimes of an international nature is becoming particularly relevant. One of the key forms of such cooperation is the establishment and operation of Joint Investigation Teams (JITs), which are regulated by relevant international and national legal acts. In the context of contemporary security challenges and the armed

aggression against Ukraine, the involvement of Ukrainian law enforcement officers in the activities of such teams acquires special significance.

Today, it is critically important to enhance the effectiveness of investigations into crimes, especially those of a transnational nature, which require joint collection of evidence, rapid information exchange, and coordination of actions among the competent authorities of different countries. Ukraine's participation in JITs is an essential component of its integration into the European legal space and confirms the state's commitment to effectively fulfilling its international obligations in the field of criminal justice.

This article explores the administrative and legal foundations for the establishment and functioning of Joint Investigation Teams, the mechanisms of coordination between participating states, forms of cooperation and information exchange, as well as the legal status of JIT members. Particular attention is given to the analysis of international legal instruments such as the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union, the Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, as well as Ukraine's national legislation, including the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On International Cooperation in Criminal Proceedings," and other regulatory acts.

The article also examines Ukraine's participation in JITs established jointly with EU Member States, the International Criminal Court, and other international partners for the investigation of serious crimes committed on the territory of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation. In this context, the importance of international solidarity and the consolidation of efforts of democratic states in ensuring the effective investigation of war crimes, crimes against humanity, and acts of genocide is emphasized.

The establishment and effective functioning of JITs is not only a means of promptly investigating complex crimes, but also a tool for strengthening the international legal system, enhancing trust between states, and ensuring the inevitability of criminal liability for the most serious crimes. Prospects for improving the administrative and legal regulation of JIT activities are linked to the need for harmonization of legislation, strengthening the institutional capacity of law enforcement agencies, and enhancing international cooperation in the field of criminal justice.

Key words: administrative and legal regulation, legal framework, legal responsibility, transnational organized crime, joint investigation teams, international cooperation.

Постановка проблеми. У сучасному світі, який характеризується процесами глобалізації, відкритими кордонами, активною міграцією населення та розвитком інформаційних технологій, зростає кількість злочинів, що мають транснаціональний характер. Така злочинність виходить за межі національних юрисдикцій, що значно ускладнює процес її виявлення, розслідування та притягнення винних до відповідальності. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання ефективної міжнародної співпраці у сфері кримінального правосуддя, зокрема створення та функціонування міжнародних спільних слідчих груп (Joint Investigation Teams, JITs).

Міжнародні спільні слідчі групи є однією з найефективніших форм оперативної співпраці правоохоронних органів кількох держав при розслідуванні злочинів, які стосуються більш ніж однієї країни. Їх діяльність дає змогу подолати обмеження, пов'язані з процедурою надання міжнародної правової допомоги, та забезпечити більш тісну координацію зусиль у сфері збору доказів, проведення слідчих дій, обміну інформацією та забезпечення процесуальної присутності представників кількох держав у розслідуванні. Участь України в діяльності JITs, особливо в умовах збройної агресії російської федерації, демонструє її прагнення до реалізації принципів верховенства права та відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини.

Однак незважаючи на наявність міжнародних правових механізмів, створення та діяльність JITs часто стикається з низкою адміністративно-правових викликів, пов'язаних з узгодженням правових систем, процедур, повноважень, а також із забезпеченням належного нормативного регулювання на національному рівні. Тому важливим напрямом наукового дослідження є комплексний аналіз адміністративно-правових засад діяльності спільних слідчих груп, вивчення досвіду інших держав та пошук оптимальних моделей взаємодії, які дозволять посилити ефективність міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю.

Метою статті є комплексний аналіз адміністративно-правових основ створення та функціонування міжнародних спільних слідчих груп, процедур взаємодії правоохоронних органів різних країн, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення заходів із забезпечення ефективної участі у розслідуваннях міжнародних та транснаціональних злочинів.

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти міжнародної співпраці України з органами кримінальної юстиції Європейського Союзу, у тому числі організаційні питання діяльності спільних слідчих груп, в своїх роботах досліджували: Ахтирська Н., Буроменський М., Воронятніков О.,

Голіна В., Грицишен Д., Дзюба Ю., Дунаєва Т., Житний О., Овчаренко О., Рибалко Г., Сердюк О., Слінько Д., Черноус Ю., Шостко О. та інші.

Виклад основного матеріалу. Спільна слідча група є одним з найдосконаліших інструментів міжнародного співробітництва у кримінальних справах, що являє собою правову угоду між компетентними органами двох або більше держав з метою проведення кримінальних розслідувань. Правовими нормами національного законодавства, які регламентують діяльність спільних слідчих груп під час кримінального провадження є положення Закону України «Про міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях», Кримінального процесуального кодексу України, а також міжнародних договорів.

Статтею 571 Кримінального процесуального кодексу України «Створення і діяльність спільних слідчих груп» визначено, що для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи. Офіс Генерального прокурора розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав. Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів. Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться [1].

Створення українськими компетентними органами спільних слідчих груп нормативно стало можливим, зокрема, після ратифікації Україною таких конвенцій Організації Об'єднаних Націй, як Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року (UNTOC), Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року (UNCAC). Саме ці міжнародні договори надають державам-учасникам правові підстави для створення спільних слідчих груп для розслідування транскордонних злочинів із забезпеченням повного дотримання суверенітету держави, на території якої проводяться спільні слідчі дії. При цьому статтею 19 UNTOC не лише передбачено проведення спільних розслідувань, а й визначено адміністративно-правові аспекти такої діяльності, а саме «укладання двосторонніх або багатосторонніх угод чи домовленостей, в силу яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній або декількох державах, заінтересовані компетентні органи можуть створювати органи з проведення спільних розслідувань». Аналогічно необхідність укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів і досягнення домовленостей, на підставі яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній чи кількох державах компетентні органи можуть створювати спільні слідчі групи передбачено статтею 49 UNCAC [2].

Однак фактично участь у спільних слідчих групах правоохоронних органів України почалася після ратифікації Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 року [3], який посилив положення Конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29 травня 2000 року [4]. Вказаними міжнародними актами, серед іншого, визначається поняття спільних слідчих груп; за яких випадків вони створюються; повноваження; порядок здійснення слідчих дій на території країн; використання інформації, отриманої в результаті діяльності слідчої групи тощо.

Як приклад можна навести діяльність створеної за ініціатииви Генерального прокурора Литви, Міністра юстиції і Генерального прокурора Польщі та Генерального прокурора України 25 березня 2022 року міжнародну спільну слідчу групу, основним завданням якої є розслідування та документування воєнних злочинів після повномасштабного вторгнення росії на територію України. 31 травня 2022 року Естонія, Латвія та Словаччина також стали її членами, а 13 жовтня 2022 року і Румунія. 3 березня 2023 року сім національних органів JIT підписали Меморандум про взаєморозуміння з Міністерством юстиції США. У лютому 2024 року під час координаційної зустрічі генеральні прокурори країн-учасниць, які беруть участь у міжнародній спільній слідчій групі, обговорили результати діяльності та погодилися продовжити її роботу на два роки.

Учасниками цієї JITs також є Європол, Євроюст та Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду (МКС). Згідно зі своїм мандатом, Європол (Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва правоохоронних органів) надає аналітичну та криміналістичну підтримку членам JIT; підтримує збір та аналіз даних, законно отриманих із відкритих джерел; надає свої знання та

досвід у сфері воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших міжнародних злочинів, що сприяє посиленню співпраці та забезпечує пряму комунікацію й дотримання процедур міжнародної співпраці. У свою чергу Євроюст (Європейське агентство, що співпрацює із судовими та поліцейськими органами країн-членів ЄС) розробив Угоду про створення зазначеної групи та надає значну підтримку її діяльності; забезпечує широку оперативну, аналітичну, правову та фінансову допомогу учасникам групи; підтримує координацію та співпрацю між усіма національними слідчими й прокурорськими органами, які також розпочали розслідування окремих злочинів; надає технічну та логістичну підтримку шляхом забезпечення технічними засобами, необхідними для ефективної роботи групи (телефони, ноутбуки, сканери та принтери); фінансову підтримку – відшкодування витрат на проїзд, проживання, усний і письмовий переклад документів тощо, а також аналітичну підтримку, структуруючи наявну інформацію та докази [5].

Міжнародна спільна слідча група до якої входять Україна, Литва, Польща, Латвія, Естонія, Словаччина та Румунія, за підтримки Міжнародного кримінального суду, Євроюсту та Європолу є найбільшою міжнародною інституцією з документування військових злочинів в історії. Ніколи раніше такі групи не створювали, і ніколи ще не документувалися воєнні злочини, поки тривала війна. Це є великим досягненням, і результати спільної праці говорять самі за себе, – наголошує Ладіслав Хамран, голова Євроюсту [6].

Варто зазначити, що за результатами багаторічного досвіду створення та координації діяльності міжнародних спільних слідчих груп Євроюстом, в кооперації з Мережею національних експертів ЄС з питань спільних слідчих груп, Європолем та Європейським бюро з боротьби з шахрайством (OLAF) підготовлено відповідний практичний посібник з надання інформації, рекомендацій та порад практикам щодо створення та функціонування JITs [7].

Висновки. Підсумовуючи дослідження адміністративно-правових основ діяльності міжнародних спільних слідчих груп можна зробити такі узагальнення:

- Україна бере участь у JITs на підставі норм національних та міжнародних нормативно-правових актів, серед яких Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях» тощо.

- до основних процедур взаємодії правоохоронних органів різних країн у межах спільних слідчих груп можна віднести: укладання угоди про створення JIT (в якій визначається склад учасників; юрисдикція; цілі розслідування; строки роботи групи; процедури обміну інформацією; фінансування, логістику та інші технічні аспекти), призначення координаторів та членів JIT (слідчих, прокурорів, аналітиків чи технічних фахівців), спільне планування та розподіл повноважень (розробляється план дій, який містить: розподіл функцій між членами групи; визначення етапів збору доказів; процедури допиту, обшуків, арештів, експертиз; використання спільних оперативних ресурсів) тощо.

Крім того, з метою вдосконалення процедури створення й діяльності JITs у яких бере, або може брати участь Україна, необхідно:

- посилити норми національного законодавства у частині визначення статусу учасників JIT; механізмів доказового обміну; регламентації повноважень іноземних представників на території України тощо;

- укласти меморандуми про взаєморозуміння з окремими країнами та міжнародними організаціями для оперативного створення JIT у разі потреби. Крім того важливим є розроблення шаблонів угод про створення JIT, адаптованих до українського законодавства, з можливістю їх швидкого застосування;

- забезпечити представникам правоохоронних органів України, які періодично беруть участь у діяльності JIT, доступ до спеціалізованих міжнародних комунікаційних платформ, серед яких Інструменти Європолу для обміну розвідувальними та процесуальними даними та JITs Network Secure Communication Tool (JITs Network SCT).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Красноторова М.П. Адміністративно-правові аспекти визначення, створення та діяльності спільних слідчих груп в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2020, с. 246–248. URL: http://lsey.org.ua/3_2020/61.pdf.
3. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08.11.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text.

4. Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29.05.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_238#Text.
5. Робота спільної слідчої групи в процесі документування злочинів рф: воєнний досвід України. URL: <https://justtalk.com.ua/post/robota-spilnoi-slidchoi-grupi-v-protsesi-dokumentuvannya-zlochiniv-rf-voennij-dosvid-ukraini>.
6. Міжнародна слідча група з воєнних злочинів в Україні працюватиме ще два роки – Євроюст. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3833943-spilna-slidca-grupa-z-voennih-zlochiniv-v-ukraini-pracuvatime-se-dva-roki-evroust.html>.
7. Joint Investigation Teams Practical Guide. URL: https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/joint_investigation_teams_practical_guide_2021_en.pdf.